

жевног језика *новог типа*. Уза сву своју генијалност Вук никад не би докучио неке тананости у завођењу народног језика у књижевност, да није стекао драгоцену искуства с овим комплексним текстом. Велики проблем у новоме књижевном језику код Срба био је управо окњижење пучког језика. Оно је експериментално извршено на Вуковом преводу »Новог завјета«. Руским ауторима служи на част да су то осјетили и докучили, па тако понудили славистичком подмлатку у СССР да радикално употпуни своја (са)знања о Вуковој реформи новог, заједничког језика српскохрватског.

Богдан Ј. Дабић

Петар Шимуновић, *Наша презимена*, Накладни завод Матице хрватске, Загреб 1985.

Мало је научних књига које се надушак читају као што је то случај са овом Шимуновићевом књигом. Додуше, строго узето, она није само научна. У ствари, она *јесте и то*, али се може по низу особина уврстити и у научно-популарну литературу, и то ону најбоље врсте. Пружа она повелик број научних података, али ненаметљиво, без доцирања. Њен аутор нам је и одраније познат по таквом стилу и начину интерпретирања ономастичке грађе у бројним радовима и, посебно, у књизи *Топонимија отока Брача* (Супетар 1972).

Но, у вези с књигом која је пред нама треба истаћи, прије свега, ауторово настојање и жељу да објасни »настанак наших презимена и њихову повијесну судбину«. Уосталом, на то упућују и додатни детаљи у поднаслову књиге: *»Поријекло — значење — распрострањеност«*. А то и јесу, заправо, оне значајне димензије књиге коју читаоцима желимо представити. Јер, како је неко лијепо на корицама саме књиге исписао, ти »селилачки« споменици људског комуницирања »сугестивно упућују на жаришта, путеве и распуће миграције у нашим просторима«. За све »наше просторе« и особито за Босну и Херцеговину то је од посебног значаја. С друге стране, показује се и то »колико је големо богатство повијесно разложних мотива сабијено у презименима. Она су одраз спознајног свијета у оквиру друштва и времена у којем су настала и израз језичког развојка...«, али су такође и лексика која настаје из нужде »људског разазнавања« и, како рекосмо, међусобне комуникације, односно обезбјеђивање »легитимности и правног статуса особа као друштвених јединки«.

Оно што у овој књизи посебно импонује — то је поступност објашњавања настанка тзв. *именске формуле*. »У почетку«, каже Шимуновић, »бијаше, дакле, само особно име! Кад су друштвене потребе нарасле, показала се нужда за презименом које поступно постаје насљедно« (стр. 13). Ваљаност те констатације не треба посебно образлагати. Када се породица стабилизувала, када је поста-

ла »производна јединица«, када се почела диференцирати у погледу свог угледа и статуса, било је потребно разликовање не само по имену него и по презимену. Зато се код племића и других угледних личности, који се желе разликовати и означити своје насљедност, и јављају прве одређене ознаке уз имена било у виду титула, било у смислу устаљивања друге компоненте уз име, која је могла имати нешто од презименског детерминисања. Све је то потребно пратити, па уочити и чињеницу да су »све до масовне појаве презимена у XVI стољећу у Хрвата у упораби била народна имена, а до појаве кршћанства она су била искључиво народна славенска« (стр. 17). То др Шимуновић лијепо илуструје и владарским и другим именима. Наравно, касније се многа имена у Хрватској латинизирају, затим се под утицајем цркве све више уводе у употребу тзв. календарска имена итд. У антропониимији се, без сумње, у великој мјери одражава вјерска и национална припадност, тако да је данас доста лако препознати да, рецимо, презиме *Шимуновић* припада католичкој, *Симоновић* православној, а *Мехмедовић* »исламској вјероисповијести«. Но, кад су у питању ранији периоди, како добро примјећује и сам Шиуновић, категорије вјерске и националне припадности »не покривају /се/ и погрешно их је изједначавати... У Срба су имена *Иван* и *Стѣпанъ* потврђена раније него имена *Јован* и *Стефан/Стеван*, а *Немања* је потврђен у Хрвата и у Срба истодобно« (стр. 18. и 19). Са мање бојазни може се тврдити да имена и презимена, особито ова посљедња, носе обиљежја завичајног језичког израза (упор. *Шћепановић : Стипић : Штефек* и сл.).

У настанку *именске формуле* могла би се, у глобалу, означити ова поступност: како је већ речено, у почетку је *само име*, дакле једночлана именска формула, било довољно за препознавање и идентификацију личности, затим су уз име »врхови феудалног сталеза« почели додавати и титуле (краљ, кнез, жупан, односно и одређене бројчане ознаке, на примјер, Јекатерина II и сл.), да би у епоси феудализма још потпунија идентификација почела се вршити према имену оца или мајке. Тако су настајали *патроними* (презимена по очевом имену) и *метроними* (презимена по мајчином имену), наравно са хипокористичним суфиксима *-ић*, *-ац/-ец*, *-ак/-ек*, *-ица*. »Ти хипокористични суфикси«, каже Шимуновић, »придружени присвојним суфиксима добивали су ново, патронимчко значење: 'син Иванов' (*Ивановић*)...« итд., па наставља: »Такви су се патронимици појавили у Славена врло рано и стољењима су упућивали на везу родитељ — дијете, па их све док нису усталили облик и постали насљедни *не можемо* сматрати правим презименима. Они и данас у Руса означавају очинство: Лав *Николајевич* Толстој /.../, а тако је било у Славена под турском влашћу, који су с кољена на кољено мијењали патронимике, а стална презимена добили су истом крајем XIX стољећа. Турци су, на примјер, тек у овом стољећу, за *Atatürk*, добили стална презимена.« У вези с овим да примјетимо двије ства-

ри: 1. За настанак презимена постоје три важна услова: а) да су *стална*, б) да су *непромјенљива* и ц) да су *наследна*. То истиче и Шимуновић у својој књизи. — 2. Нисмо баш сигурни да су »Славени под турском влашћу /.../ стална презимена добили истом крајем XIX стољећа«. То не би требало одмјеравати према времену настанка презимена у Турској. Натписи на средњовјековним надгробним споменицима у Босни и Херцеговини, а и неки писани документи из бококорског архива опомињу да би се поменута граница настанка презимена из краја XIX вијека могла помјерити уназад, тј. у нешто ранији период. Уосталом, у вези с овим потребна су проучавања и историјске, и етнолошке и друге литературе.

На крају, потребно је понешто рећи и о самој физиономији књиге. Поред *Увода*, у књизи назначени *Први дио* садржи низ интересантних тема о настанку презимена, о друштвеним врелима, о мајчином презимену, о презименском мозаику уопште и презименским творбама, а онда и сам рјечник извјесног броја хрватских презимена, добро наслоњен на податке из историјских извора, на данашњи размјештај њихов, — итд., итд. То су неки чланци и раније објављивани у одговарајућим гласилима, понајвише у ФОКУС-у, тако да је ова »панорамска обрада хрватских презимена« имала своје читаоце »и прије него што је тискана« у овој књизи. *Други дио* садржи нешто специфичнију проблематику о друштвеним аспектима ономастичких истраживања у Хрватској, о развоју именске формуле у Хрвата и сл. Драгоцјени прилози у књизи су *Казало презимена и особних имена у презименима* и *Казало ономастичких и других појмова*.

Како смо и у почетку рекли, Шимуновићева књига *Наша презимена* пружа и садржи много података, много обавјештења и интерпретација. Аутору ћемо бити захвални ако те своје интерпретације прошири на шире српскохрватско, па и на јужнословенско подручје.

Драгомир Вујичић

Божо Ђорић: *Српскохрватски језик за странце 1*, Међународни славистички центар на Филолошком факултету у Београду, Београд, 1985, стр. 1—372.

1. У септембру се у издању Међународног славистичког центра у Београду појавио уџбеник српскохрватског језика др Боже Ђорића. Уџбеник је намењен странцима, понајвише полазницима традиционалног септембарског славистичког семинара чији је организатор Међународни славистички центар при Филолошком факултету у Београду. За уџбеником оваквога профила већ поодавно се осећала потреба, а досадашња пракса је показала да је недостатак оваквога уџбеника наставницима-лекторима умногоме отежавао по-